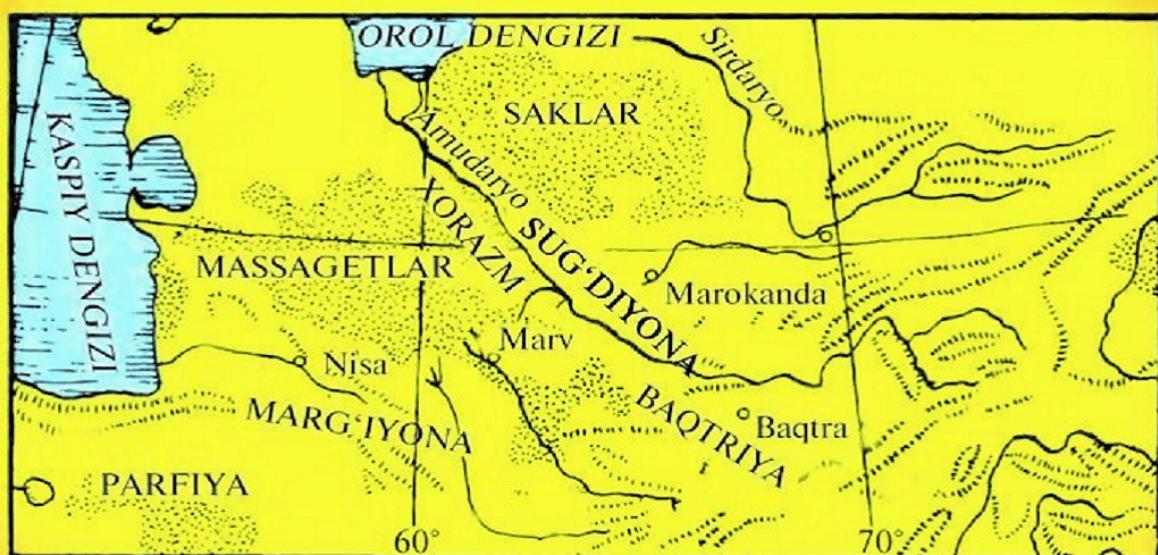

QADIMGI BAQTRIYA PODSHOLIGI

QADIMGI BAQTRIYA PODSHOLIGI

Baqtriyona, Baqtriyona, Baxtar zamin Bakriya — Amudaryoning yuqori va o'rta oqimidagi tarixiy viloyat va davlat.

Asosan hozirgi O'zbekiston va Tojikistonning janubiy viloyatlari hamda Afg'onistonning shimimoliy qismini o'z ichiga olgan. Shimolda Sug'd, janubda va janubi-sharqda Araxosiya, Gandhara, g'arbda Marg?iyona bilan chegaralangan. Markaziy shahri Baqtra (Zariaspa) bo?igan. Baqtriyona miloddan avvalgi 6—4-asrlarda Axomaniylar, Aleksandr (Iskandar), Salavkiylar sultanatlari, so'ngra miloddan avvalgi 3-asr o'rtaidan Yunon-Baqtriyona podsholigi tarkibiga kirgan, miloddan avvalgi 2-asrda toharlar tomonidan bosib

olingach, Toxariston deb atala boshlagan.

Baqtryada dastlabki arxeologik tadqiqotlar 19-asrning 2-yarmidan boshlangan. Shimol Baqtrya hududida 1926 — 28-yillarda Sharq madaniyati muzeyi (hozirgi Sharqxalqlari san'ati muzeyi) ekspeditsiyasi (rahbari B. P. Denike). 1936 — 38-yillarda Termiz arxeologiya-kompleks ekspeditsiyasi (rahbari M. Ye. Massoy), 1953 — 54-yillarda Tojikiston arxeologiya ekspeditsiyasi (rahbari M. M. Dyakonov), 1950 — 55-yillari O'zbekiston arxeologiya ekspeditsiyasining Surxondaryo otryadi (rahbari L. I. Albaum) arxeologik qazish ishlari olib borgan. 1960-yildan (bir oz tanaffus bilan) O'zbekiston san'atshunoslik ekspeditsiyasi (rahbari G. A. Pugachenkova), 1972-yildan O'zbekiston Fanlar akademiyasi Arxeologiya institutining Baqtrya ekspeditsiyasi (rahbari V. M. Massoy) arxeologik tadqiqotlarni davom ettirdi. Janubiy Baqtrya hududi (Shimoliy Afg'oniston)da fransuz arxeologlari — R. Girshman (1936 - 41), D. Shlumberje (1945 - 64), P. Bernar (1964 — 78), shuningdek sobiq Ittifoq-Afgon ekspeditsiyasi (1970 — 78; I. T. Krutikova, V. I. Sarianidi, G. A. Pugachenkova, R. Sulaymonov, Sh. Pidayev, Z. Hakimov, V. N. Yagodin va boshqalar) qazish ishlari olib borgan.

Avesto, Bihistun kitobalari, Nakshi Rustamdag'i kitobalar hamda qadimgi Baqtrya O'zbekistonda dehqonchilik madaniyati taraqqiy etgan va ilk davlat tuzumi vujudga kelgan qadimgi markazlardan biri. Bu yerda miloddan avvalgi 2 ming yillikniig 1-yarmida yoq o'troq dehqonchilik madaniyati mavjud bo'lganligi arxeologik materiallar bilan isbotlangan. Baqtryaning o'tmishda "Ming bir shahar mamlakati" deb atalganligi unda shaharlarning ko'p bo'lganligidan guvoxlik beradi. Surxondaryoning janubiy tumanlarida olib borilgan arxeologik tadqiqotlar jarayonida ko'plab shahar harobalari topilgan (qarang Ayritom, Dalvarzintepa, Termiz, Xolchayon va boshqalar).

Tarixiy va arxeologik ma'lumotlarga ko'ra baqtryyaliklar belbog'li ko'ylik, cholvor va kuloh kiyishgan, cholvorlarining pochasini uchi yuqoriga qayrilgan etiklarining qo?njiga tiqib yurishgan. Baqtryada asosan oromiy yozuvidan va mahalliy tillardan foydalanilgan. Miloddan avvalgi 6 — 4-asrlarda Baqtrya madaniyati 2 uslubda taraqqiy etgan. Birinchisi, ko'proq ko'chmanchi aholi madaniyati bilan bog'liq bo'lib, adabiyotda "hayvon uslubi" (mehnat va jang qurollari, uy-ro'zg'or buyumlarini turli hayvonlar suratlari bilan bezash) deb yuritiladi. Ikkinchisi, o'troq baqtryyaliklar madaniyati yodgorliklarida aks etgan (qarang Amudaryo xazinasi va boshqalar). Bu davrda metall ishlash sanoati (qarang Dalvarzintepa va boshqalar), me'morlik (qarang Kuchuk-tepa, Qal'aimir va boshqalar), xalq og'zaki ijodiyoti taraqqiy etgan. Baqtrya madaniyati, ayniqsa miloddan avvalgi 1 ming yillikning so'nggi asrlarida yuksalgan (qarang Xotin-rabod va boshqalar). Mahalliy xalq madaniyati yunon, hind va fors madaniylari an'analari ta'sirida ham boyigan. Miloddan avvalgi 2 — 1-asrlarda ipakchilik va pillachilik rivojlangan (yana qadimgi Sopollitepa). Bu davrga oid me'morlik yodgorliklari, numizmatika materiallari, tasviriy va amaliy san'at namunalari Termiz, Zartepa, Dalvarzintepa. Qal'ai mir, Xolchayon va boshqa joylardan topilgan. Janubiy Baqtryadagi Bagram, Balx, Dashli, Dilbarjin, Oyxonim, Oltindiltepa, Xadda (Afg'oniston) va Taksila (Pokiston)da olib borilgan arxeologik tadqiqotlar bu haqdagi ma'lumotlarni yanada boyitdi.

2023-09-15 20:48:29